

**Východočeské
divadlo**

Pardubice

G. Gorin

Thyl

Ulenspiegel

Poznámky k inscenaci

S hrdiny bývá potíž

O THYLU (od jména Thylbert, což značí spěchající, utíkající) ULENSPIEGELOVI (Uyl en Spiegel - sova a zrcadlo, přeneseně: moudrost a šibalství) praví legendy, že byl: ví, kdy a kde se narodil, znají dopodrobna, co dělal, ví, kdy a kde zemřel. V tomto ohledu jsou dokonce štědré, neboť jej pohřbily vícekrát a na různých místech.

Je tedy nutno, aby se i vícekrát narodil.

A on tuto nutnost vrchovatě naplnil, přeskakuje lehkoze ze století do století, bral na sebe různé kostýmy, rozličné podoby, ba i jména. A tak byl Enšpíglem, Hanswurstem, Kašpárkem, a snad - připusťme tu patriotickou domněnku - i Švejkem, a tulákem Charliem, v té nespočetné řadě bezejmenných bláznů, klaunů, komediantů a plebejských vykuků. Určitě byl středověkým chuligánem, který kazil chuť plným žaludkům titulovaných hlav, korunované nevyjímaje, jeho smích otřásal neotřesitelnou vážností úřadů a na zbožných rtech vynucoval rouhavé kletby. A pletl se pod pero básníkům, dramatikům a spisovatelům (De Coster, Weisenborn, Clause Sachs, Nestroy, E. F. Burian), proskakoval linkami partitur (Strauss, Jeremiáš), přeběhl plátny malířů i filmářů, nerespektujíc hranice prostoru a času. S hrdiny je potíž.

Vzpírají se průměrnosti, jsou umínění, nezachytitelní, tvrdohlaví i nevypočítatelní, jsou zkrátka jiní; i když mají ruce, hlavu a nohy. I když mají ústa, která chtějí jíst, i když mají oči, které potřebují občas plakat. Ten náš hrdina, náš Thyl, byl počat v Praze, v prvních dnech letošního léta, kdy počasí vyvádělo stejně bláznivě kousky jako on.

Ležel před námi, svázan do stodeseti stran textu. Za okny kvetly řeřichy a v líné Čertovce natahovaly půvabné krky labutě nejinak, nežli tomu činily labutě ve vodách vlámských kanálů.

Ležel před námi na psacím stole, vystlaném papíry s poznámkami nazdařbůh, mezi archy skic a zavržených nápadů, na barevném mumraji Boschových a Breughelových reprodukcí, mezi štětci, tužkami, barvičkami a pravitky.

Ležel tiše, vyčkávavě, a snad i trochu škodolibě pomrkal a pozoroval nás, kterak si lámeme hlavy otázkami.

Jak přivést na svět hrdinu?

A jak přivést na svět svět hrdiny?

Jaký je tento svět? A jaký je svět vůbec?

Svět - Prostor - to je země a obloha.

Obloha: světlá plachta (snad bleděmodrá?), se rodí s narozením Thyla. Země - Jevíště: čistá plocha,

postupně se zaplňuje mobiliářem a rekvizitami - zaplňuje se svět. Jeho mnohovrstevnatost je napětí a vztah mezi jednotlivými předměty: královské křeslo vedle mučičí sedačky, kupka sena vedle draperie královské ložnice.

Začátek hry se rovná konci; prázdný prostor je narození i smrt.

Svět Thyla Ulenspiegela může být i loď, zmítaná válkou a inkvizicí; plachty mohou být oblohou.

A svět může být i cesta. Od narození, přes poznání, k smrti. Cesta od herce k divákovi - či naopak?

A je Thylova smrt vlastně smrtí?

S hrdiny bývá potíž.

Přicházejí na svět všelijak; někdy těžce, dlouze očekávání, jindy lehce, po špičkách, nenápadně. Najednou jsou tu. Většinou nepotřebují porodní báby, profesorské kapacity, ani sbor sestřiček v naškrobených uniformách. Leč - u zrodu našeho hrdiny jeden doktor byl. Nic nevíme o jeho zkušenostech s porody; v životopise, pod jménem Grigorijs Gorina je rubrika povolání označena lakonicky: lékař.

Ale diagnózy jeho her jsou obdivuhodně přesné. Odhalují nemoci tohoto světa, neduhy charakterů a smrtelné úrazy společnosti. Naši společnosti.

A je lhotejné, zda horizont světa tvoří sloupy Artemidina chrámu (Zapomeňte na Hérostrata!) či moskevský panelák (Fenoméní), malé německé knížectví (Pravda barona Prášila), nevěstinec a vězení zapadlé ruské gubernie (Příběh o šlechtetném husarovi a krásné komediantce) anebo mlha anglického přístavu (Poslední smrt Jonathana Swifta). Neboť, jak Grigorij Gorin říká:

„... Svě hry samozřejmě nepovažují za historické, byť mají formálně historické téma, protože jsou psány dnešním jazykem a týkají se výlučně dnešních problémů. Co to ale všechny ty problémy jsou? Lásky, nenávisti, zrada, boj za svobodu, zápas o lidskou důstojnost - ve kterém století se tohle všechno zrodilo? A ve kterém to přestane být důležité? ...“

Pro mne je Don Quichote současníkem a můj soused - opilec a rváč - představitelem prvobytné společnosti. ...“

Svět - Prostor - to je země a obloha.

Ale až Člověk mu dává rozměr, smysl. Lidské charaktery, jejich odlišné názory a postoje, jejich vášně, střety a konflikty tvoří nepřehledné množství fa-set, tvoří barevnou škálu fresky.

A barvy jsou jasné, nelomené - je tu Nelle, Klaes, Soetkina, Lamme, Kat - a je tu Lásky, Čestnost, Rozšafnost, Vášeň i obojaká Přízrůbivost.

A samozřejmě, Jeho Veličenstvo, král Filip.

Inkvizice.

A především, Rybář lost.

Bez nich by nebyl Thyl, bez nich by nebyl hrdinou.

Svět - Prostor je tedy zabydlen. Je tu lidské hemžení, protiklady, dynamický pohyb. Ale je tu ještě svět v nás, Svět naší mysli: představy a touhy - úzkost, vídný a běsi. Konfrontace těchto dvou světů přináší napětí; další, hlubší dimenzi, směřuje k úplnější představě.

Ale je to všechno, aby svět a hrdina byli úplní?

S hrdiny je potíž.

Ale s kým z nás, lidí, koneckonců potíž není?

Minulo léto slunce a labutí, nastal podzim dešťů...

Myšlenky, slova a nápady dostávají tvar, pohyb, tvář i dech. A je to metamorfóza dlouhá a složitá s mnoha zastávkami, návraty, opatrným našlapováním a zkoumáním. Je to zvažování, jsou to diskuse a taky - proč to nepřiznat - střety.

Každý z nás chce vybavit hrdinu a jeho svět svou smírou pravdy, svým poznáním, svou zkušeností, svým pohledem.

Svět - Prostor - to je země a obloha a člověk.

A jsou to i živly: hrůzný oheň popravčí hranice i hravý ohýnek kejkliře. Voda milostné hry i mrtvá voda sněhu, padající na hrob. Průzračný vzduch vlámských cest i dusivé ovzduší věžeňské kobky.

Svět jsou vůně: pach kadidla, válečných spáleníšť, pach potu. Vůně sena, vína a koláčů, i vůně dřívího těla. A jsou to i barvy, tvary. Nálady a žánry.

Ulenspiegelův svět je poskládan z mozaiky kamének: lyrickou scénu střídá lidová burleskní komedie, kabaretní výstup následuje po myšlenkovém střetu na samé hranici filosofie. Muzikálová sekvence po dramatickém obraze.

„Vysoké“ střídá „nízké“, vznešené se mísí s přízemním. Ale takový už je život.

Takový je už člověk, i hrdina, i svět.

Jiskří proměnami a paradoxy, brání se přísnému zařazení a označení, vzpírá se „škatulkování“.

A snad právě proto láká - jako věčně neuzavřená hra, jako věčně neuchopitelné dobrodružství, jako věčně nedostižitelný cíl.

S hrdiny je potíž.

Mají mnoho podob, proměn, tváří.

Jedna z nich je klidná, tichá a vyčkávavá.

Svázaná do stodeseti stran textu.

Druhá zase plná vzruchu a pohybu, světél, barev a zvuků, je sevrěna rozměrem dvouapůlhodinového představení. Je konečná podoba obrazem podoby výchozí?

Je to líc a rub téže mince?

Byli bychom rádi, kdyby tomu tak bylo.

Jana KALIŠOVÁ

Miloň KALIŠ

Jan RŮŽIČKA

GRIGORIJ GORIN

Thyl Ulenspiegel

Bláznovská komedie na motivy románu
Charlese de Costera „Čtení o Ulenspiegelovi“

Přeložila Růžena Pochová

Hudba G. Gladkov

Texty písní Jiří Suchý

Dramaturg Václav Červenka

Scéna: Miloň Kališ j. h.

Kostýmy: Jan Růžička j. h.

Choreografie: Ludmila Kovářová j. h.

REŽIE: JANA KALIŠOVĀ j. h.

Zvuk: Vladimír Hotmar

Světla: Petr Hájek

Inspice: Jindřich Kratochvíl

Text sleduje: Hana Truhlářová

PREMIÉRA 3. LISTOPADU 1984

NASTUDOVÁNO
K MĚSÍCI ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÉHO
PŘÁTELSTVÍ

OSOBY A OBSAZENÍ

Klaes, uhlíř	František Švihlík
Soetkina, jeho žena	
Holka	Jana Rubášová
Thyl Ulenspiegel	Pavel Šrom
Nele, jeho milá	
Betkina, blondýnka	Lída Vlášková
Anna, tmavovláška	
Kathelina, matka Nele	Zdena Bittlová
Rybář lost	
3. duch	Zdeněk Dolanský
Lamme Goedzak	Zdeněk Rumpík
Kalleken, jeho milá	
Duch	Kateřina Seidlová
Konšel	
Generál don Liméz	Petr Skála
Kat	
2. duch	Radoslav Bartoník
Mnich Cornelius	
Princ Oranžský	Jaroslav Pflieger
Král Filip	
1. duch	Josef Šebek
Královna Marie	
Měštka, Holka, Duch	Irena Poledníková
Inkvizitor	
Měšťan	
Riesencraft	Leopold Běhan
Brigadýr geusů, Kumpán	
Duch, 1. španělský voják	
Trhovec, Soudce	Jiří Šindelář

Stařena Stevenynová
Duch, Měštka

Anna Ferencová
zasloužilá pracovníce kultury

Hostinský, Kaprál
Duch, 2. španělský voják

Jaroslav Wagner

Královský malíř, Soudce
Měšťan, Voják, Geuz
Generálův sluha

Jindřich Kratochvíl

Geuzové, španělští vojáci,
měšťané, trhovci

Tomáš Jansa
František Rýzner
Martin Vrtáček

Holky, měštky,
trhovkyně

Z. Koubová j. h.
E. Murcková j. h.
J. Šantrůčková

Děti

Roman Češka
Erik Botta
Kateřina Králová
Zuzka Truhlářová

Jevištní mistr: Josef Dvořák - Vedoucí garderoby: Táňa Sandhausová - Vedoucí osvětlovač: Ivo Kryl - Vedoucí vlásenkář: Bohuslav Wagenknecht - Vedoucí krejčovny: Jaroslava Veverková - Vedoucí dekoračních dílen: Jan Kopecký - Vedoucí rekvizitářka: Jitka Šantrůčková.

Romain Rolland

o »Thylu Ulenspieglovi«

Charlese de Costera

Ulenspiegel je vlámský geuz, syn Klaese, dobrého, dělného člověka, bojovník za práva svého národa a jeho osvoboditel, který ho pomstí smíchem, který ho pomstí sekýrou. Vidíme ho před sebou „s bystrým, hnědým okem, s nosem a ústy, jimž dal tvar dva lišáci, zběhlí ve šprýmech a v sochařství“, je vyhublý, žíznivý jako houba, zuby má jako vlk, aby mohl hrýzt a hltať, vždy dobrou náladu - vidíme před sebou jeho strašné radovánky, jeho vzdorně zdviženou hlavu, tvrdou lebku, neúprosné čelo, na němž každá urážka zůstává vepsána jako pohledávka, dokud není účet vyrovnán, věrného a krutého. Pochází z jediného místa - z Damme ve Flandrech. Náleží jedinému období - století kata Filipa II. a Viléma Oranžského - „Mlčenlivého“. Ztělesňuje Flandry každé doby. Je korouhví svého národa. Tlamou dravce v červeném poli erbu. Směje se, zuby cení nad smutkem a krví.

Individuum se stalo typem. Typ se stává symbolem; nestárne už, nemá už tělo a sám to i říká: „Já nejsem tělo, já jsem Duch. Duch Flander, já nezemřu.“

Na posledních stránkách románu je strážcem věže v Neere, bdí nad Flandry: vidí v dálce moře, pobřeží, louky, lesy, pevnosti a hrady, svobodné ostrovy a plující ozbrojené lodě geuzů - a věští budoucnost Belgie a Nizozemí. Je strážným duchem vlasti. Není sám. De Coster ho obklopil vymyšlenými typy, které mají velký básnický a symbolický význam: otec, matka, milá, přítel. Je to báseň rodiny, která v symbolické řeči představuje: Klaes smělost, Ulenspiegel ducha, Nele srdce, Lamme žaludek vlámského lidu.

A vůkol této rodiny těžce pracuje, trpí, směje se a bojuje lid... „Zlatá legenda pronásledovaných a mučedníků vlámského lidu,“ píše Lemmonier, „evangelium pokorných a utlačovaných.“ Pokorných?... Hohol! Jen se příliš nespolehejte na jejich pokoru - mají zbraně! ... Poslyšte jen, jak na svých korábech „bijí na buben vítězný, buší do bubnu radosti... Obilí dozrává pro kosu. Ať žije geuz...! Nakonec všechn tento dav, v kterém to vše a

kypí, obklopují živly, oheň a vzduch, matka Příroda, žirná půda a její dech, její těžká vůně a mořský vítr...

Takový je tento lidový epos, který v našich dobách nemá obdobu. Vidím jej před sebou jako rovinu, na níž se zapalují svatojanské ohně. Karnevalový dav se divoce objímá. Zvonečky a zvony vyzvánějí. Buben duní.

Ulenspiegel a Nele přeskakují plápolající ohně. Dva nejvyšší vzplanuvší ohně jsou Lásky a Nenávist. Ale vítr, který rozdmýchává oheň, který v dešti jisker zvedá plameny a duše jako zlaté jazyky, je větrem Svobody. Je nejvyšší vášní, převyšuje dobro i zlo, je zákonem Flander.

Návrhy kostýmů Jana Růžičky.

Východočeské divadlo Pardubice – Divadlo 30. výročí
SNP – 75. sezóna (1984 – 1985) – G. Gorin: Thyl Ulen-
spiegel – Premiéra 3. listopadu 1984 – Odpovědná re-
daktorka: Květa Kachlíková – Houdlová, ředitelka VČD
– Grafická úprava: Václav Mačát – Vytiskly Východo-
české tiskárny, n. p., provoz 17, Pardubice – Cena
1,80 Kčs – Všechna práva k provozování tohoto díla
zastupuje DILIA Praha.